

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

Editor: Călin Vlasie

Redactare: Mihaela Pogonici

Tehnoredactare: Stelian Bigan

Corectură: Anamaria Cozma

Pregătire de tipar: Marius Badea

Design copertă: Ionuț Broșțianu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

FILIMON, NICOLAE

Ciocoii vechi și noi : sau ce naște din pisică șoareci mănâncă / Nicolae

Filimon ; cuvânt-înainte și note de Nicolae Manolescu. - București :

Cartea Românească, 2017

ISBN 978-973-23-3174-3

Glosar

I. Manolescu, Nicolae (pref. ; note)

821.135.1

Ilustrația copertei: Anonim. *Hatmanul Manolache Manu*, 1841

Copyright © Editura Paralela 45, 2017

Editura Cartea Românească este un imprint al Editurii Paralela 45

Calea Victoriei 133, sectorul 1, București

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.

www.cartearomaneasca.ro | www.edituraparelela45.ro

Nicolae Filimon

**CIOCOII VECHI ȘI NOI
sau CE NAȘTE DIN PISICĂ
ȘOARECI MĂNÂNCĂ**

Cuvânt-înainte și note de
Nicolae Manolescu

Cuvânt-înainte

Ciocoii vechi și noi (1863) este capul de serie al unui gen de roman foarte popular în literatura noastră: acela al declinului clasei boierești din secolul XIX, uzurpate de arendași. Este romanul care a avut cele mai multe ediții dintre toate, peste 20. Motivul acestui uriaș succes, care i-a făcut pe unii să vorbească de un prim roman românesc valabil istoricește și literar, este caracterul paradigmatic al temei. Multe alte romane ulterioare vor relua tema, una din cele mai caracteristice ale prozei noastre din toate timpurile. *Ciocoii* a avut și șansa unui prim personaj semnificativ: Dinu Păturică. El este ciocoiul vechi. Despre acela nou va scrie Duiliu Zamfirescu, trei decenii mai târziu: Tănase Scatiu. Romanul lui Filimon n-a mai conținut finalul propus. A rămas totuși în memoria literară ca acela care a pus piatra de temelie la o temă esențială a istoriei societății românești.

NICOLAE MANOLESCU

Capitolul I

Dinu Păturică

Într-o dimineață din luna octombrie, anul 1814, un june de 22 de ani, scurt la statură, cu față oacheșă, ochi negri plini de viclenie, un nas drept și cu vârful cam ridicat în sus, ce indică ambițiunea și mândria grosolană, îmbrăcat cu un anteriu de șamalgea rupt în spate, cu caravani¹ de pânză de casă văpsiți cafeniu, încins cu o bucată de pânză cu marginile cusute în gherghef, cu picioarele goale băgate în niște iminei de saftian, care fuseseră odată roșii, dar își pierduseră culoarea din cauza vechimei, la încingătoare cu niște călimări colosale de aramă, în cap cu cauc de șal, a cărui culoare nu se putea destinge din cauza peticelor de diferite materii cu care era cârpit, și purtând ca veștmânt de căpetenie o fermenă de pambriu ca paiul grâului, căptușit cu bogasiu roșu, un astfel de june sta în scara caselor marelui postelnic Andronache Tuzluc, rezimat de stâlpii intrării și absorbit în niște meditațiuni care, reflectându-se în trăsurile feței sale, lăsau să se vadă până la evidență că gândirea ce-l preocupa nu era decât planuri ambițioase, ce închipuirea lui cea vie îi punea înainte, și obstacolile ce întâmpina în realizarea lor.

În momentul acela, ușa scării se deschise și se arătă înaintea junelui un arnăut îmbrăcat numai în fir, cu pistoale și iatagan la brâu și cu tătarcă roșie blănită cu vulpe nafé. Mândrul albanez, fără să privească cât de puțin pe bietul june ce-i făcea temenele² până la pământ, strigă cu voce de stentor:

¹ Pantaloni (*n.a.*).

² Complimente turcești (*n.a.*).

— Ioane, trage butca boierului la scară!

Vizitiul, dupe ce plesni de câteva ori din bici și mai făcu câteva marafeturi, prin care voia să arate abilitatea ce avea în meseria sa, trase butca la scară.

Nu trecu mult și se auzi pașii cei leneși și gravi ai marelui postelnic, ce cobora scara cu o cadență simetrică. Junele, a cărui atențiune era ațintită la cea mai mică mișcare ce se petrecea, auzi și el acest zgomot și, cu un aer în care se vedea foarte curat neliniștea, ridică de la pământ două cutii cu păstrăvi și câteva găini; apoi vârî machinălicește mâna în sân și scoase un plic sigilat, iar după ce își strânse fermeneaua la piept și-și luă caucul din cap, lăsând să se vază o căpățână rasă peste tot și numai în creștet cu vreo câteva fire de păr, luă o poziție umilitoare și așteptă sosirea boierului.

În fine, postelnicul apăru în scară îmbrăcat cu antiriu de cutnie ca gușa porumbelului, încins peste mijloc cu un șal de Țarigrad, cu ișlicul în cap și învelit până la ochi cu o giubea de postav albastru blănită cu blană de răs. El zări pe june și-i zise cu gravitatea de boier de protipendadă:

— Cine ești, mă băete, și ce voiești de la mine?

Junele căzu în genunchi și, sărutând pulpana antiriului, răspunse cu o voce lăngedă, ce inspira compătimire:

— Să trăiți întru mulți și fericiți ani! Sunt Dinu Păturică, nemernicul fiu al preaumilitei voastre slugi, treti-logofăt Ghinea Păturică, fostul odinioară vătaf de curte al înălțimei-voastre.

— Ei bine, spune-mi ce vrei de la mine?

— Am o scrisoare de la tata către preacinstitul și de bun neam obraz al măriei-voastre.

— Ad-o-ncoa, să vedem acea scrisoare.

Junele se apropie de postelnicul ținând capul plecat până la pământ și-i dete scrisoarea, apoi căzu iarăși în genunchi și, stând în această pozițiune, așteptă răspunsul.

Boierul deschise scrisoarea și citi cele următoare:

¹ De prima clasă (n.a.).

„Preamilostivului și de bun neam al meu stăpân, cu cea de slugă supunere mă închin.

După sunta datorie ce am, ca un supus credincios viu a cerceta despre fericita și mie foarte scumpă sănătate a panevgheniei-tale, ca, aflându-o pe deplin, să mă bucur din rărunchii inimei mele, căci eu, din mila Domnului, mă aflu în toată întregimea sănătăței și mă îndeletnicesc cu umilita mea slujbuliță de sameș, ce te-ai milostivit a-mi da. Am primit preacinstita scrisoare a blagorodniciei-tale și cele ce îmi poruncești le-am pus în lucrare. Cele patruzeci lude¹ scutelnici: pescari, răcari, vânători și dărvari, i-am împrăștiat în tot județul și crez că, cu ajutorul lui Dumnezeu și iușchiuzarlâcul smeritului tău rob, curtea blagorodniciei-tale în scurtă vreme se va împla de toate cele trebuincioase.

Alta am să te rog, arhon postelnice; fiul meu, înfățișătorul acestei umilite scrisori, a ajuns în ilichie și cu toate că m-am silit a-l învăța toate iușchiuzarlâcurile și marafeturile cu care trebuie să fie împodobit un adevărat calemgiu, dar nefiind de ajuns toate acestea, îl trămit la domnia-ta ca să se mai roadă, să poată ieși și el mâne-poi-mâne la obraze.

Primește, milostive stăpâne, două bote cu păstrăvi și zece găini crescute și îngrășate de mine.

*A panevgheniei-tale smerită și umilită slugă,
Treti-logofăt Ghinea Păturică ot Bucov sud. Saac*”

După ce postelnicul Andronache citi scrisoarea, chemă pe vătaful său de curte și-i zise:

— Ia aceste cutii cu păstrăvi și să le trămiți colo, știi tu! Iar pe ștregarul acesta de băiat să-l oprești în curtea mea și să mi-l faci deocamdată ciubucciu.

La aceste vorbe ale boierului, inima lui Dinu Păturică săltă de bucurie, și avea mare dreptate, căci prin admiterea lui în

¹ Individe (n.a.).

Capitolul XXIV

Cochii vechi

Costea Chiorul, primind biletul lui Păturică despre care am vorbit într-unul din capitolele precedente, se îmbracă în grabă cu giubeaua și, luând după masă un catastih de dare și luare, se duse cu mare iuțeață ca să se întâlnească cu complicele său.

Ajungând la poarta caselor postelnicului, își rădică gulerul giubelei în sus și lăasă caucul pe ochi, ca să nu fie cunoscut de slugile curții; apoi, după ce aruncă o privire răpede peste toată curtea și se asigură că nu l-a văzut nimeni, intră în galeria beciurilor de sub case și de acolo în odaia lui Păturică.

Ciocoliul se afla în momentele acelea răsturnat pe pat și absorbit în meditațiuni; dar cum auzi zgomotul ușii și văzu pe Costea intrând, se sculă după pat ca să-l primească.

— Bine ai venit, chir Costeo, îi zise el cu un surâs silit.

— Bine te-am găsit, cocoane Dinule, răspunse șiretul neguțător, compunându-și trăsurile feței după împrejurare.

— Ia spune-mi, cum mergi cu alișverișurile?

— După vremi, cocoane Dinule.

— Știi la ce te-am chemat?

— Nu știu, dar îmi închipuiesc că pentru răfuirea socotelor dintre noi.

— Bravo, chir Costeo!... Ai ghicit. Să începem dar!

— Să începem!

Ciocoliul închise ușa pe dinlăuntru și, scoțând un catastih dintr-un sipet, zise lui Costea:

— Să paravalisim mai întâi condeiele ca să vedem dacă se potrivește catastihul meu cu al dumatile.

Costea deschise catastihul său și citi toate târguielile făcute de chira Duduca și de postelnicul. Păturică, văzând că se potrivește cu însemnarea sa, zise cu aer de încredere:

— Destul, chir Costeo, nu mai citi că te crez; apoi, scoțând de sub brâu două hârtii îndoite, zise: Iată foaia de socoteală iscălită de dumneata; iată și teșchereaua prin care faci cunoscut că toată marfa vândută ai priimit-o înapoi prin mine.

— E foarte adevărat.

— Ei, chir Costeo, ia spune-mi acum, cât o să-mi ceri la sută pentru că ai luat parte la acest alișveriş (daraveră) prefăcut?

Costea începu să-și răsucescă mustața cam pus pe gânduri, apoi, după ce privi pe ciocoi cu un zâmbet perfid, zise:

— Să împărțim pe din două.

— Ce ai zis?... Pe din două?...

— Da! pe din două.

— Dar bine, asta-i furțișag, nu mai e neșăgătorie.

— Ba furțișag, nu glumă; cu deosebire numai că hoțul cel mai mare nu sunt eu, ci domnia-ta și chira Duduca.

Păturică, neașteptându-se la atâta obrăznicie din partea lui Costea, se cam uimi, dar viindu-și în sine, zise:

— Ia lasă glumele la o parte, chir Costeo, și spune-mi cu ce te mulțumești pentru treșoara aceasta?

— Am zis o dată.

— Dar bine, măi omule, nu e prea mult? Să-ți dau douăzeci și cinci la sută.

— E prea puțin, cocoane Dinule. Asta-i treabă de pușcărie și dumneata scapi cu una cu alta, dar pe mine mă dă pân târg cu capul ras și mă duce la ocna părăsită.

— Ei bine, fie treizeci; fie treizeci și cinci!?

— Știi ce, cocoane Dinule, adu mâna-ncoa; patruzeci la sută și să nu mai fie vorbă.

— Fie precum zici, adăugă Dinu, gândindu-se la ocna părăsită.

Fanariotul scoase banii ca să răfuiască socoteala, dar Păturică îl întrerupse zicând:

— Dar bine, despre moșie nu-mi vorbești nimic?

— Asta-i altă treabă. Dă-mi lei zece mii ce am cheltuit în rușeturi și iată zapisul adevărit de măria-sa și de hătmănie.

— Dar ia spune-mi, cui ai dat acele rușeturi?

— Am dat, mă rog dumitale bun, lei cinci mii starostii de neguțători¹, ca să nu amâne vânzarea. Am dat lui telal-bașa lei 1.500, ca să nu strige pân toate răspântiile, căci mă temeam să nu iasă mușterii mulți, să ne strice chilipirul. E!... am dat zarafului (casierului) de la cochii vechi lei una mie, ca să nu-mi facă zădufuri (greutăți) la număratoarea banilor; două mii de lei am dat havaietul mezatului, iară ceilalți cinci sute i-am dat bacșiș iamacilor și calemgiilor. Fă acum socoteală și vezi.

— Bine, fie precum zici. Adu șaptezeci pungi de bani și zapisul moșiei.

— Bucuros, bei-mu. Și pe dată îi numără banii, dându-i și zapisul în mână.

— Acum să vorbim despre celelalte două moșii ale postelnicului ce se vând mâne la cochii vechi.

Costea scoase orologiul și, văzând că arată 4 ore turcești, zise:

— Pe mâne, cocoane Dinule, căci e cam târziu și mă ia streaja.

— Dar unde ne vom găsi mâne?

— La cochii vechi.

— Bine.

A doua zi era să se facă mari vânzări prin mezat. Starostea de neguțători venise foarte de dimineață la stărostie și, ca un bun angajat ce era, își pusese în regulă hârtiile tuturor obiectelor ce erau să se vândă în acea zi. Neguțătorii ce compuneau consiliul stărostiei erau aleși dintre lipscani, giuvaergii, argintari și jocari subțiri, oameni cu cunoștințe speciale despre prețul obiectelor ce se vindeau la mezat.

În ziua aceea erau puse spre vânzare mai multe moșii, între care figurau și cele două ale postelnicului Andronache Tuzluc;

¹ Starostea de neguțători era ales dintre boierinași; el prezida adunarea neguțătorilor ce formau pe atunci cochii vechi sau Trib de Comerț și avea dreptul să poarte barbă (*n.a.*).

Cuprins

<i>Cuvânt-înainte</i> de Nicolae Manolescu	5
Nicolae Filimon – extras din <i>Istoria literaturii române</i> . 5 secole de literatură, de Nicolae Manolescu	7
<i>Dedicație</i>	15
<i>Prolog</i>	17
Capitolul I / Dinu Păturică	25
Capitolul II / Postelnicul Andronache Tuzluc	30
Capitolul III / Românul și fanariotul	40
Capitolul IV / Chera Duduca	43
Capitolul V / Educațiunea ciocoiului	51
Capitolul VI / Ipocriții în luptă	60
Capitolul VII / Până nu faci foc, fum nu iese	68
Capitolul VIII / Mijlocul de-a face foc fără să iasă fum	75
Capitolul IX / Confidențele	78
Capitolul X / Chir Costea Chiorul	82
Capitolul XI / Adevărul e proastă marfă	87
Capitolul XII / Una la mână!	93
Capitolul XIII / Ce dai / să te fac ispravnic?	106
Capitolul XIV / Țin’te bine, Arhon Postelnice!	112
Capitolul XV / Scene de viață socială	118
Capitolul XVI / Fă-te om de lumea nouă, să furi cloșca după ouă!	130
Capitolul XVII / Muzica și coregrafia în timpul lui Caragea ...	141
Capitolul XVIII / Ce n-aduce anul, aduce ceasul	146
Capitolul XIX / Avertismentele	156

Capitolul XX / Teatrul în Țara Românească.....	161
Capitolul XXI / Femeia a scos pe om din rai	168
Capitolul XXII / „Italiana în Algir”	178
Capitolul XXIII / Slugile boierești	185
Capitolul XXIV / Cochii vechi	192
Capitolul XXV / Marea hătmănie	197
Capitolul XXVI / O scenă dramatică.....	203
Capitolul XXVII / Blăstemul părintesc	212
Capitolul XXVIII / Un suflet nobil	224
Capitolul XXIX / Lagărul de la Cotroceni și trădarea.....	231
Capitolul XXX / Alesandru Ipsilant și Eteria grecească	242
Capitolul XXXI / Cu rogojina aprinsă-n cap și cu jalba-n proțap.....	248
Capitolul XXXII / Ocna părăsită	256
Epilog / Din opincar, mare spătar	267
Glosar	271